

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

ÖSTERRIKE – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2020

I. SAMMANFATTNING

Österrike är en demokratisk rättsstat och situationen för de mänskliga rättigheterna är god. Grundlagen säkerställer en självständig rättsskipning och oberoende kontrollfunktioner är väl utvecklade, främst genom landets ombudsmannafunktion.

Förekomsten av korruption är i internationell jämförelse låg. Ett antal större korruptionsfall har dock uppmärksammats de senaste åren. Regeringen har kritiserats för det försenade arbetet med en informationsfrihetslag och för brister i allmänhetens tillgång till bland annat offentliga handlingar.

Yttrandefriheten är grundlagsskyddad och mediefriheten respekteras generellt av den verkställande makten. Samtidigt har exempelvis *Reportrar utan gränser* noterat förekomst av politiskt tryck mot oberoende och kritisk mediebevakning. Hot och hat på internet utgör ett allt större problem och har inte sällan rasistiskt, antisemitiskt eller islamofobiskt innehåll.

Utmaningar finns även inom exempelvis områdena rättssäkerhet för asylsökande samt förekomst och rättslig prövning av polisivåld.

Mäns våld mot kvinnor är alltjämt ett särskilt uppmärksammat problem, som också har ökat i omfattning under de senaste åren, inte minst under coronapandemin. Kvinnors situation på arbetsmarknaden är sämre än

mäns. De arbetar oftare deltid, i låglönejobb och är underrepresenterade i beslutsfattande positioner i samhället.

Respekten för fackliga rättigheter är god. Nästan alla arbetstagare omfattas av kollektivavtal och omkring en tredjedel är fackföreningsanslutna.

Migration och flyktingmottagande är en varaktigt aktuell politisk fråga där regeringens ambitioner att minska inflödet till landet har ett stabilt väljarstöd. Flyktingars rättigheter är generellt väl tillgodosedda, men samtidigt ett område som fortfarande är föremål för en polariserad samhällsdebatt. Regeringens politik på asyl- och migrationsområdet får alltjämt hård kritik från människorättsorganisationer.

Förbud råder mot diskriminering på grund av sexuell läggning. Samkönade äktenskap är tillåtna och 2020 infördes för en tredje könskategori i officiella dokument och register för intersex-personer. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning är reglerade i lag, men diskriminering och särbehandling förekommer på exempelvis arbetsmarknaden. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa efterlevs generellt mycket väl.

Den pågående coronapandemin har synliggjort och i vissa fall också förstärkt befintliga ojämlikheter i samhället. De omfattande smittspridningsreducerande åtgärderna har begränsat vissa medborgerliga fri- och rättigheter, och i flera fall också förvärrat situationen för redan utsatta grupper i samhället. Regeringen har lagt stora resurser på olika ekonomiska stödprogram.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Grundlagen fastslår principerna för landets styre vilka är demokrati, republikanskt statskick, federalism, rättsstatsprincipen och principen om maktdelning. Författningsdomstolen har kompetens att övervaka efterlevnaden av de grundlagsskyddade rättigheterna. Domstolen kan upphäva en lag som inte överensstämmer med grundlagen, vilket regelbundet också sker.

Rättsstatens principer efterlevs väl. Det återspeglas bland annat av att 2020, som mäter hur rättsstaten upplevs av medborgare. Placeringen landet placeras på åttonde bästa plats av 128 länder i *World Justice Projects Rule of Law Index* var densamma 2019.

Österrikes ombudsmannafunktion ansvarar för att garantera efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna. Funktionen utgörs av tre parlamentariskt utsedda representanter för en period av sex år. Processen för att tillsätta dessa representanter har kritiserats för att inte vara helt oberoende och därmed inte fullt ut uppfylla de så kallade Parisprinciperna (FN-riktlinjer för nationella institutioner som har till uppgift att skydda de mänskliga rättigheterna), på grund av att de tre största partierna i parlamentet nominerar de tre representanterna till funktionen.

Österrikes övergripande lagstiftning om allmänhetens tillgång till information är svag i jämförelse med andra EU-länder, med otillräckliga mekanismer för efterlevnad och avsaknad av en kraftfull överklagandemekanism. Regeringen har i sitt program för mandatperioden föreskrivit ett lagförslag, som inkluderar avskaffandet av den särskilda och mycket långtgående sekretessen inom offentlig förvaltning samt införandet av förenklade procedurer för att begära ut information.

År 2020 rankades Österrike på 15:e plats av 180 länder i *Transparency International's* index över upplevd korruption, att jämföra med plats 12 föregående år. Nedgraderingen förklarades främst bero på den inrikespolitiska turbulensen 2019, med regeringens avgång till följd av den så kallade Ibizaskandalen, som blottlade brister i landets korruptionslagstiftning. *Transparency International* och Europarådets Grupp av stater mot korruption (GRECO) framhåller behovet av en ny informationsfrihetslag, ytterligare transparens för partibidrag och lobbyverksamhet, ett ökat skydd för visselblåsare samt upprättandet av ett offentligt tillgängligt företagsregister.

Enligt Eurobarometer upplevde 58 procent av tillfrågade österrikare att korruptionen var utbredd inom landet 2019, vilket var en ökning jämfört med 2018, men fortfarande lägre än EU-genomsnittet på 71 procent.

Särskilt förtroendet för politiska partier och politiker på nationell, regional och lokal nivå upplevdes som lågt.

Under de senaste åren har ett ökat antal korruptionsmål hanterats i landets rättssystem. Ett omfattande rättsfall mot en tidigare finansminister anklagad för mutbrott och förskingring ledde i december 2020 till ett straff på åtta års fängelse, som dock har överklagats. Otillbörliga kontakter mellan politik och näringsliv har fortsatt att uppmärksammas. Den relativt nyinrättade nationella åklagarkammaren för korruption har av förbundskansler Kurz kritiserats för att driva en politisk agenda mot hans parti *Österreichische Volkspartei (ÖVP)*.

Rättssäkerhet

Grundlagen stadgar att domstolarna är självständiga och ska verka fritt från påtryckningar av politiska aktörer. Samma lag försäkrar medborgarna rätten till en opartisk rättegång och möjligheten att överklaga en dom till högre instans.

Domare är oberoende och tillsätts formellt av justitieministern eller presidenten. Regeringen avser 2021 att presentera ett förslag till en oberoende federal åklagarmyndighet.

Oberoende kontrollfunktioner är väl utvecklade, främst genom landets ombudsmannafunktion.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Det finns inga uppgifter om att straffrihet förekommer i Österrike.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Österrike är en demokratisk, federal republik med nio delstater, förbundsländer, som har långtgående självstyre. Statsöverhuvud är förbundsrepubliken som väljs direkt i allmänna val vart sjätte år och som i huvudsak har representativa uppgifter. Presidenten har även det formella ansvaret för regeringsbildningen, inbegripet utnämning av regeringschefen (förbundskanslern) samt befogenhet att upplösa parlamentet. Det österrikiska parlamentet består av två kamrar:

nationalrådet, vars 183 medlemmar väljs i direkta proportionella val för en mandatperiod på fem år, och förbundsrådet med 61 ledamöter som utses av delstatsparlamenten. 40 procent av nationalrådets ledamöter och 47 procent av regeringens ministrar är kvinnor. Samtidigt är bara åtta procent av landets borgmästare samt en av de nio regeringscheferna i delstaterna, kvinnor. Som första land i EU sänkte Österrike 2007 rösträttsåldern från 18 till 16 år.

I maj 2019 offentliggjordes en videofilm i vilken ledaren för *Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ)* i en dold inspelning från 2015 på Ibiza sågs utlova gynnsamma offentliga uppdrag till en rysk oligark i utbyte mot att den ryska parten köpte österrikiska dagstidningen *Kronen Zeitung* i syfte att stödja FPÖ:s politik. Händelsen, den s.k. Ibizaskandalen, ledde till att ÖVP/FPÖ-regeringen avgick. Nyval hölls i september 2019 och i början av 2020 bildade ÖVP och de gröna regering.

Valen 2019 bedömdes som fria och rättvisa. Kontoret för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter (ODIHR) vid organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) konstaterade i sin rapport att det rådde en hög grad av trovärdighet i alla delar av valprocessen. Val kan upphävas av författningsdomstolen om fel uppdagas i rösträkningen eller om reglerna för val inte följs och det finns misstanke om att detta kan ha påverkat valresultatet.

Det civila samhällets utrymme

Det civila samhället spelar en aktiv roll och deltagandet i civilsamhällesorganisationer är stort. Både förbundsstaten och delstaterna stödjer civilsamhällesorganisationer finansiellt. Den globala paraplyorganisationen för civilsamhällesaktörer, *Civicus*, konstaterar att civilsamhället efter regeringsskiftet 2020 i större utsträckning tilläts delta i politiska processer.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Förbud mot tortyr, omänsklig eller nedsättande behandling eller bestraffning är stadfäst i lag. En särskild definition av tortyr har

inkluderats i strafflagen. FN:s kommitté mot tortyr (CAT) har dock påpekat att straffskalan för tortyrbrott ger mycket stort spelrum för domare i straffmätningen och att den lägsta straffsatsen, ett års fängelse, är för lågt.

Ett arbete för att förbättra förhållandena på landets fängelser har under en längre tid bedrivits på nationell nivå. Bland annat har tydligare begränsningar införts avseende antal fångar per cell och inlåsningstider samt separata avdelningar har skapats för kvinnor. Ökat fokus har lagts på förhållandena för unga frihetsberövade, med bland annat förbättrade utbildningsmöjligheter under strafftiden. Beläggningen vid landets fängelser har enligt regeringen sjunkit från 99 procent 2019 till 88 procent 2020, och antalet unga frihetsberövade har mer än halverats de senaste 20 åren.

Prostitution är lagligt i Österrike och prostituerade som har registrerat sig omfattas av socialförsäkringssystemet. Människohandel, inklusive för sexuella ändamål, är däremot olagligt. Österrike är med sitt geografiska läge både transit- och mottagarland för flickor och kvinnor från främst central- och östeuropeiska länder.

Europarådets expertgrupp för åtgärder mot människohandel (GRETA) konstaterade 2020 att antalet fällande domar för människohandel förblev lågt i Österrike, särskilt i fråga om utnyttjande i arbetskraftssyfte. Expertgruppen rekommenderade ytterligare åtgärder för att undersöka och lagföra eventuella brott samt bättre samordning av insatser på federal och delstatsnivå. FN:s kommitté för avskaffande av all slags diskriminering mot kvinnor uttryckte 2019 oro för att straffen för människohandel föreföll vara i den lägre delen av straffskalan som kunde ge upp till tio års fängelse. En ny nationell handlingsplan mot människohandel för perioden 2021-2023 är under utarbetande.

Dödsstraff

Förbudet mot dödsstraff är grundlagsfäst sedan 1968. Det sista dödsstraffet verkställdes 1950.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Förbud mot godtyckligt frihetsberövande och kvarhållande är grundlagsskyddat och det finns inga rapporter om att det förekommer. I brottmål kan en person inledningsvis hållas frihetsberövad i högst 48 timmar utan beslut om häktning. Den maximala häktningstiden är två år. En ny bedömning om häktningen alltjämt har laga grund måste genomföras med jämna mellanrum.

Problem med övervåld från poliser har uppmärksammats i granskning av Österrikes generella efterlevnad av de mänskliga rättigheterna inom ramen för FN:s *Universal Periodic Review* (UPR). *Amnesty International* har vid upprepade tillfällen kritiserat Österrike för bristande framsteg på området. Organisationen rekommenderar krav på alla poliser att bära identitetsbrickor, att alla anklagelser om polisövervåld undersöks och prövas rättsligt, samt att åtgärder vidtas för att förhindra diskriminerande identitetskontroller mot vissa befolkningsgrupper. Flera aktörer har också rekommenderat Österrike att etablera ett oberoende organ för att utreda påstådda fall av polisbrutalitet. Regeringen har påbörjat arbetet med att inrätta en dylik instans som väntas vara operativ 2022.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrandefriheten är grundlagsskyddad och mediefriheten respekteras generellt av den verkställande makten. I *Freedom House* rapport 2020 tilldelas Österrike betyget 3 av 4 när det gäller fri och oberoende media. De tillkortakommanden som flera civilsamhällesaktörer och också UNESCO uppmärksammar berör bland annat lagarna mot förtal, som skyddar politiker och regeringstjänstepersoner. Enligt journalister i Österrike avskräcker förtalslagarna från granskande rapportering om oegentligheter inom statlig sektor. Därtill påpekas att ägarkoncentrationen inom media är påtaglig. Österrike fick placeringen 18 av 180 länder på Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex 2020. Detta innebar en försämring med två platser sedan 2019, vilket företrädare för organisationen bland annat tillskriver ett fortsatt politiskt tryck mot oberoende och kritisk rapportering.

Censur existerar inte. Den så kallade förbudslagen från 1947, som innebär ett förbud av nazistpartiet Nationalsocialistiska tyska arbetarepartiet

(NSDAP) och relaterade organisationer, kriminaliserar fortsatt rasistiska, främlingsfientliga och antisemitiska uttalanden eller handlingar som har koppling till nationalsocialistisk agitation. Denna och annan lagstiftning ger myndigheterna möjlighet att bland annat begränsa tillgången till webbplatser som främjar dylikt innehåll. Personer bakom nazistiska webbsidor och nynazistisk musik har åtalats och dömts på dessa grunder.

Likväl förekommer rasistiskt, antisemitiskt och islamofobiskt innehåll i ökad grad på internet och i sociala medier, liksom i viss mån även i traditionella medier. Inte sällan riktas hat och hot mot migranter och flyktingar. Personer i utsatta situationer avstår ofta från att polisanmäla olaga hot och hatbrott, vilket bland andra Europarådets kommission mot rasism och intolerans (ECRI) anser försvårar möjligheterna att utvärdera effekterna av befintlig lagstiftning och åtgärder. Speciella avdelningar inom åklagarväsendet har inrättats för att hantera misstänkta hatbrott samt fall av olaga hot. Vid årsskiftet 2020-2021 trädde en ny lagstiftning i kraft med syfte att motverka dessa brott på internet. Lagstiftningen innebär bland annat att operatörer som hanterar kommunikationsplattformar på internet noggrannare måste övervaka, och i vissa fall ta bort, innehåll av hatbrottskaraktär.

Österrike har i de senaste UPR-granskningarna uppmanats att stärka sina insatser för att bekämpa rasism och främlingsfientlighet, bland annat genom att fördöma uttryck för intolerans och populism samt att öka medvetenheten om befintliga lagar för att beivra sådana överträdelser.

Antalet antisemitiska incidenter som polisanmäldes fördubblades mellan 2014 och 2019. Regeringen och förbundskanslern framhåller Österrikes historiska ansvar för Förintelsen. Regeringen har utlovat en ny handlingsplan för att förebygga och motverka alla former av antisemitism, liksom en övergripande handlingsplan mot rasism och diskriminering i olika former, inom innevarande mandatperiod.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfriheterna är grundlagsskyddade. Inskränkningar tillåts undantagsvis, bland annat i förbudslagen avseende nationalsocialism eller förbudet mot rasistiska, främlingsfientliga och antisemitiska uttalanden med koppling till nationalsocialistisk agitation.

Religions- och övertygelsefrihet

Religions- och övertygelsefriheten är grundlagsfäst. Religiösa sammanslutningar indelas i tre kategorier: trossamfund, religiösa sammanslutningar och föreningar. Beroende på kategori får en religiös sammanslutning olika rättigheter. Katolicismen är den dominerande trosinriktningen i Österrike, därefter följer islam och protestantism.

2015 reviderades den i dagligt tal så kallade islamlagen ("Lagen om erkännande av anhängare av islam som ett religiöst samfund") från 1912 i syfte att strypa möjligheterna till utländsk finansiering av religiösa samfund. Revideringen har kritiserats av muslimska företrädare för att vara diskriminerande och begränsa religionsfriheten samt rätten till mötes- och föreningsfrihet. Kritiken har bland annat berört grunderna för återkallande av status som religiöst samfund och möjligheterna att ta emot utländsk finansiering. Även FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har pekat på problem med delar av den reviderade lagen. I juni 2018 utvisades 40 turkiska imamer med grund i den så kallade islamlagen. Sedan UPR-granskningen av Österrike 2015 har en ny strategi för förebyggande och motverkande av våldsam extremism och radikaliserings antagits. FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har likväl uttryckt oro över en ökad radikaliserings av extremistiska grupper i Österrike, inklusive från det muslimska samfundet, och betonat vikten av förebyggande åtgärder.

Den 2 november 2020 gick en tidigare dömd IS-sympatisör till attack mot civila i Wiens centrum varvid fyra personer avled och 23 skadades. Gärningsmannen sköts därefter till döds. Attentatet fick politiska efterverkningar, mot bakgrund av att gärningsmannen var känd för myndigheterna men ändå lyckades genomföra dådet. Regeringen efterlyser nya EU-initiativ på området för att komma tillrätta med hot på grund av våldsbejakande islamistisk extremism, utländska stridande och återvändande, samt förstärkningar av unionens yttre gränser. På nationell nivå har regeringen aviserat nya åtgärder i form av elektronisk övervakning av frigivna terroristdömda, införandet av register av terroristdömda samt kriminalisering av religiöst motiverade extremistorganisationer. Förslagen har kritiserats från flera håll i samhället, från att vara för tandlösa till att utgöra övergrepp på den

grundlagsskyddade religionsfriheten. Regeringens bedömning är att de föreslagna åtgärderna är i enlighet med landets åtaganden vad gäller mänskliga rättigheter.

Införandet av ett förbud mot heltäckande huvudbonad 2017 kritiserades av såväl människorättsorganisationer som delar av oppositionen för att bryta mot yttrande- och religionsfriheten och för att i praktiken främst rikta sig mot muslimer. Detsamma gäller förbudet från 2019 mot att täcka håret i grundskolan utifrån ideologiska eller religiösa grunder. I december 2020 ogiltigförklarade författningsdomstolen det sistnämnda förbudet. Domstolen angav att det riktades mot bärandet av huvudduk och därmed bröt mot regeln om likabehandling av officiellt erkända religioner.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Som en konsekvens av regeringens hantering för att begränsa smittspridningen under coronapandemin har delar av samhället delvis stängts ner och arbetstillfällen försvunnit. Arbetslösheten har ökat kraftigt och uppgick i december 2020 till 11,2 procent. Detta trots omfattande statlig intervention med exempelvis stöd till arbetsgivare att erbjuda korttidsarbete, istället för att varsla personal. Nedstängning av samhället har särskilt drabbat kvinnor. Antalet arbetslösa personer i Österrike ökade med 42 procent bland kvinnor och 25 procent bland män mellan december 2019 och samma månad 2020.

Betydande skillnad mellan könen kan påvisas när det kommer till deltidsarbete. 2019 hade endast drygt tio procent av arbetande män en deltidsanställning jämfört med närmare 50 procent av arbetande kvinnor. Enligt statistik från OECD står kvinnor för dubbelt så mycket av det obetalda hemarbetet än män – något som har ökat under coronapandemin med exempelvis långa perioder av stängda skolor och förskolor.

Enligt Eurostat uppgick den relativa löneskillnaden mellan kvinnor och män till cirka 20 procent 2019 (24 procent 2009), vilket placerar Österrike bland de länder med högst löneskillnad i EU. Regeringen fortsätter att genomföra åtgärder på basis av den nationella handlingsplanen för ökad jämställdhet på arbetsmarknaden som antogs 2010, bland annat i form av

en ökning av antalet förskoleplatser och krav på ökad lönetransparens inom den privata sektorn.

Föräldraledighet under en period om åtta veckor före och åtta veckor efter förlossning är lagstadgad och obligatorisk. Därefter är det möjligt att vara föräldraledig i upp till två år och ledigheten kan delas upp mellan föräldrarna. Sedan 2019 har även alla anställda inom den privata sektorn möjlighet att ta ut en betald pappamånad inom åtta veckor från barnets födsel. Tidigare omfattade möjligheten till pappamånad endast offentliganställda och anslutna inom vissa kollektivavtal.

Normal arbetstid är åtta timmar per dag, fem dagar i veckan. Under senare år har dock en ökad flexibilitet kring arbetstid reglerats i lag. Österrike saknar lagstadgade minimilöner. Istället täcks den absoluta merparten av de anställda av avtal mellan arbetsmarknadens parter. I mitten av 2017 nådde parterna en överenskommelse om att generellt höja *de facto* minimilönen till 1 500 euro per månad från år 2020 för nästan alla löntagare, bland annat i syfte att förbättra inkomstnivåerna för kvinnor.

Andelen fackföreningsanslutna ligger på omkring 30 procent. Andelen som omfattas av kollektivavtal är mycket hög, omkring 98 procent. Rätten att strejka uttrycks inte i lag men är allmänt accepterad. Strejker förekommer dock sällan. Arbetsmarknaden präglas av det kooperativa ”sociala partnerskapet” som reglerar förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Denna österrikiska modell anses allmänt ha bidragit till landets ekonomiska, sociala och politiska stabilitet, då den bygger på konsensusökande politik och undvikandet av öppna konflikter. Kritiker - främst från den politiska vänstern - menar dock att modellen inskränker strejkrätten.

Omkring en femtedel av arbetskraften utgörs av personer med utländsk bakgrund. Såväl arbetskraftsinvandring som reguljär arbetspendling till Österrike är betydande.

På Internationella fackliga samorganisationens (ITUC) *Global Rights Index* över fackliga rättigheter rankades Österrike 2020 i den högsta kategorin av länder.

Flera civilsamhällesaktörer har en längre tid efterlyst en handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter. I sitt program för innevarande mandatperiod föreskriver regeringen ytterligare insatser för att uppfylla FN:s och OECD:s riktlinjer på området.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Österrike avsätter drygt tio procent av BNP till hälso- och sjukvård, och alla delar av befolkningen har tillgång till god och grundläggande hälsovård. Medellivslängden hör till den högsta i världen; 79,2 år för män och 83,9 år för kvinnor. Spädbarnsdödligheten ligger på en låg nivå med 2,9 per 1000 levande födda. Likaså är mödradödligheten låg, 4 per 100 000 levande födda. Antalet människor som dör av hjärt-och kärlsjukdomar och cancer är högre än genomsnittet i EU. Kopplat till detta representerar tobak och alkohol en stor hälsoriskfaktor och den österrikiska befolkningens konsumtion ligger här över EU-genomsnittet.

Regelverket för abort gör det möjligt för en kvinna att utan motivering avbryta sin graviditet fram till tre månader efter graviditetens början. Sjukförsäkringskassan står dock inte för kostnaden, såvida inte aborten är nödvändig av medicinska skäl. Enskilda läkare har endast skyldighet att utföra en abort om den gravida kvinnan är i omedelbar livsfara och abort är nödvändig för att rädda kvinnans liv.

Den offentliga äldrevården är begränsad och i de flesta fall vårdas äldre inom familjen, i privatfinansierad vård i hemmet eller på privata äldreboenden. Detta kan bidra till såväl skiftande omsorgsstandard som ojämställdhet, då obetald anhörigvård företrädesvis utförs av kvinnor. *Amnesty International* rapporterar om en oroande försämring av vårdkvaliteten inom äldreboenden, som har förvärrats i och med coronapandemin, främst till följd av brist på kvalificerad vårdpersonal.

Rätten till utbildning

Skolgång och högre utbildning är tillgänglig för alla. Skolplikt råder från sex års ålder och omfattar nio år. Staten tillhandahåller gymnasieutbildningar och tekniska utbildningar, yrkesutbildningar samt universitetsstudier. Dessa är inte helt kostnadsfria då studenten själv behöver stå för materialkostnader, luncher och andra avgifter. Från

civilsamhället framhålls vissa problem med segregation i skolsystemet baserad på etnicitet, språk och socio-ekonomisk bakgrund, men också funktionsnedsättning. De sociala klyftorna bland österrikiska skolbarn uppges ha ökat i samband med den hemundervisning som införts under flera perioder med anledning av coronapandemin. Den allmänna folkskolan omfattar de fyra första skolåren. Därefter delas eleverna upp och bara de med tillräckligt höga betyg i fjärde klass kan påbörja gymnasie- och högskoleförberedande utbildningar. Möjligheter att senare under skolgången kvalificera sig för högskoleförberedande utbildning finns, men mycket få elever använder sig av dem. En reformering av grundskolesystemet i riktning mot en mer enhetlig grundskola för alla elever förblir en omtvistad fråga. Flickor och kvinnor är fortsatt underrepresenterade inom utbildningsområden såsom naturvetenskap, teknologi, ingenjörsvetenskap och matematik.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Österrike rankas på plats 18 i UNDP:s index för mänskliga utveckling 2020. Eurostats mätningar från 2019 visar att cirka 17 procent av Österrikes befolkning befinner sig på gränsen till relativ fattigdom eller riskerar utanförskap, vilket är lägre än EU-genomsnittet på 21 procent. Risken för fattigdom är särskilt hög bland familjer med många barn, ensamstående föräldrar och personer med utländsk bakgrund. Regeringen påbörjade hösten 2020 ett arbete med en ny nationell strategi mot fattigdom. Ansvaret för sociala rättigheter och trygghetssystem är delat mellan den federala nivån och delstaterna, vilket medför att regelverket är fragmentiserat och de sociala förmånerna kan variera inom landet.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Lagstiftningen förbjuder diskriminering på grund av kön bland annat i anställningsförhållanden och avseende sociala förmåner. Det finns både en kommission och en ombudsman på federal nivå inom området för likabehandling bland annat med uppdrag att övervaka genomförandet av lagstiftning om jämställdhet. ECRI har vid upprepade tillfällen påpekat brister vad gäller de båda organens oberoende och resurser.

Österrike har infört kvotering inom vissa börsnoterade företag och företag med fler än tusen anställda med innebörd att minst trettio procent av styrelsemedlemmarna ska vara kvinnor. En målsättning om att kvinnor ska utgöra hälften av alla tjänstemän i offentlig sektor har också fastställts. Sedan kvoteringen infördes 2018 har andelen kvinnor inom berörda bolagsstyrelser ökat från 22 till 32 procent. Andelen kvinnliga tjänstepersoner i offentlig sektor har under samma tid ökat till 43 procent. Regeringen höjde 2020 ambitionsnivån med målet att nå 40 procent kvinnliga styrelseledamöter i företag som till mer än 50 procent ägs av staten. Österrike ligger dock långt ner i europeiska mätningar över kvinnligt deltagande i bolagsstyrelser inom samtliga börsnoterade företag – knappt åtta procent hade kvinnliga ledamöter i styrelsen 2020.

I EU:s årliga *Gender Equality Index* har Österrike rankats på plats 13 sedan 2010. Den långa föräldraledigheten för kvinnor, otillräcklig barnomsorg på heltidsbasis, halvdagsundervisning i grundskolan och stereotypa könsroller nämns ofta som exempel på systematiska hinder för ökad jämställdhet i landet.

Våld mot kvinnor är fortfarande ett omfattande problem. Våld i nära relationer har ökat under coronapandemin. Antalet rapporterade kvinnomord fördubblades mellan 2014 och 2019. En ny lag om skydd mot våld, inklusive skärpningar i strafflagen, och en arbetsgrupp om skydd av kvinnor från våld är två exempel på åtgärder som har vidtagits på federal nivå under de senaste åren. Regeringen har därtill gjort kraftigt ökade ekonomiska satsningar (43 procents ökning från 2019 till 2020) i form av bland annat fler skyddsboenden och rådgivningscentra, utökat vittnesskydd, fler riktade mediekampanjer och en ny stödtelefonlinje för män. Åtgärderna välkomnas i stort av både civilsamhället och FN:s kommitté om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW), som dock efterlyser ytterligare satsningar på det förebyggande, stödjande och rättsliga området. Skälet till detta är det fortsatt ofta förekommande våldet mot kvinnor, underrapporteringen av incidenter och den låga andelen fall som leder till åtal och fällande dom.

Barnets rättigheter

Barnaga är sedan 1989 förbjuden enligt lag och Österrike var ett av de första länderna i världen att införa förbudet. Förbudet har enligt FN:s barnrättskommitté inneburit en generell förändring i allmänhetens syn på våld mot barn. Kommittén uppmanar dock till fortsatt arbete för att öka medvetenheten om förbudet mot olika typer av våldsutövning, inklusive psykiskt våld, hot och mobbning på nätet som är ett ofta underskattat problem.

På delstatsnivå finns ombudsmän för barn och ungdomar med huvuduppgift att granska klagomål rörande kränkningar av barnets rättigheter. I och med ett tillägg till konstitutionen 2018 flyttades ansvaret för barn- och ungdomsfrågor inom välfärden från federal till uteslutande delstatsnivå. Både civilsamhället och FN:s barnrättskommitté framhåller risken att sociala förmåner och åtgärder genom nyordningen inte regleras eller genomförs enhetligt inom landet. Regeringen menar att en enhetlig tillämpning tillförsäkras genom omfattande koordinering mellan regeringen och delstaterna. FN-kommittén anser också att Österrike brådskande måste vidta åtgärder för att motverka diskriminering av barn utifrån grunder som ras, etniskt ursprung, funktionsnedsättning, religion och socioekonomisk status.

Flera barnrättsorganisationer, liksom delar av oppositionen, kräver att Österrike till fullo införlivar FN:s barnrättskonvention i grundlagen. För närvarande har ett antal artiklar ur konventionen införts. FN:s barnrättskommitté efterlyser en koordinerande funktion för genomförandet av konventionen på både nationell, regional och lokal nivå. Kommittén rekommenderar också att regeringen antar en ny och övergripande barnpolicy med tillhörande genomförandestrategi.

Straffbarhetsåldern är 14 år. Värvning till försvaret sker från 17 års ålder. Giftermål är tillåtet från 18 år, men undantag beviljas i särskilda fall (cirka 200 per år) från 16 år.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Österrikes anti-diskrimineringslagstiftning och därtill relaterade offentliga institutioner återfinns både på federal och regional nivå. Enligt flera internationella och nationella expertinstanser kan uppdelningen i vissa fall medföra en ojämlig tillämpning av gällande lagar och regler inom landet, och försvåra för den enskilde att hävda sina rättigheter samt att få adekvat hjälp. Regeringen hänvisar till grundlagens bestämmelser om kompetens mellan federal och delstatsnivå och på fördelningen av ansvar inom regeringens olika ministerier.

Diskriminering på grund av ras, hudfärg, nationalitet, etnisk bakgrund, religion, funktionshinder eller hinder avseende tillgång till allmän plats eller service är straffbart. Civilsamhällesaktörer pekar på att det föreligger luckor i lagstiftningen, särskilt vad gäller rätten till tillgång till varor och tjänster oavsett ålder, religion och trosuppfattning, sexuell läggning eller könsidentitet.

Grundlagens bestämmelser om nationella minoriteter omfattar endast folkgrupper som bott i landet sedan mer än 100 år, nämligen slovenier, ungrare, tjecker, slovakar och romer liksom även kroater i delstaten Burgenland. Brister har påtalats av exempelvis Europarådet när det gäller olika minoriteters möjlighet att ta del av riktade insatser, såsom undervisning i minoritetsspråk, då dessa är starkt knutna till olika geografiska områden i landet. Vidare är minoritetsbefolkningens deltagande i politiskt beslutsfattande begränsat, på både lokal och nationell nivå, men också inom polisväsendet och rättsvårdande myndigheter. Regeringens program för mandatperioden inkluderar ett fördubblat finansiellt stöd med satsningar på bland annat ökad synlighet för minoritetsfrågor, -språk och -representanter i media, och flerspråkig barnomsorg.

Enligt officiella uppskattningar lever omkring 30 000 romer i Österrike, även om mediauppgifter gör gällande att det i praktiken handlar om avsevärt fler. Civilsamhällesaktörer och internationella granskningsorgan har under en längre tid påpekat diskriminering av romer vad gäller exempelvis utbildning, arbete och bostad, med uppmaningar till regeringen om ökade insatser för att främja romers ställning i samhället.

En nationell strategi för integrering av romer antogs 2015 och har uppdaterats löpande med åtgärder vad gäller utbildning, sysselsättning, kvinnors och flickors rättigheter, hälsa och bostäder. Regeringens ambition är att förnya strategin 2021 efter en omfattande utvärdering. En nationell kontaktpunkt för romer finns i förbundskanslerns kansli.

Hbtqi-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Gemensam adoption blev lagligt för samkönade par 2016 och samkönade äktenskap möjliggjordes 2019. 2020 infördes en tredje könskategori ”*inter/divers/offen*” i officiella dokument och register. Det förekommer dock kritik, bland annat från ombudsmannafunktionen, mot att en medicinsk undersökning krävs före registrering. Rätten till könskorrigering garanteras inte i lag. Det finns dock en möjlighet att efter klinisk-psykologisk prövning ändra sitt juridiska kön i folkbokföringen.

Enligt en enkätundersökning genomförd av EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA), upplevde 40 procent av de tillfrågade hbtqi-personerna i Österrike diskriminering och trakasserier på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet 2019. 20 procent hade upplevt diskriminering då de sökt jobb eller på sin arbetsplats. Drygt hälften av de tillfrågade upplevde att fördomar och intolerans mot hbtqi-personer hade minskat de senaste fem åren.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Från 2021 har ansvaret för juridisk rådgivning till asylsökande flyttats från civilsamhällesaktörer till en ny federal myndighet under inrikesministeriet. Detta har föranlett både kritik och frågor från människorättsorganisationer vad gäller rådgivningens fortsatta oberoende. Regeringen har angett att staten inte kommer att blanda sig i myndighetens arbete och har inte heller rätt att ta del av den information som framkommer i individuella ärenden.

Under 2019 upphävdes eller ändrades 45 procent av alla avslag i asylmål i andra instans. Både civilsamhällesaktörer och delar av oppositionen har framfört kritik och oro över det höga antalet omvärderade beslut. De har också pekat på brister vad gäller alltför långsam hantering av asylansökningar, och otillräckliga kvalifikationer bland beslutsfattare, i

första instans.

Österrike var ett av de länder i Europa som tog emot störst antal flyktingar i samband med flyktingkrisen 2015, totalt nästan 90 000. Sedan dess har asylansökningarna minskat stadigt, men ökade återigen 2020 till cirka 14 200 ansökningar.

2016 antogs ny lagstiftning som gav regeringen möjlighet att begränsa asylrätten till i praktiken två grunder; risk för tortyr eller annan omänsklig behandling respektive familjeåterförening med kärnfamilj i Österrike. Begränsningarna föranledde omfattande kritik, som i stor utsträckning kvarstår än idag. Regeringen hävdar att de restriktivare åtgärderna är förenliga med EU-rätten samt folkrätten och nödvändiga för att kunna säkerställa ordning, säkerhet och fungerande samhällsfunktioner.

Även villkoren för de asylsökande som befinner sig i landet har kritiserats; framförallt de långa asylprocesserna men också den varierande kvaliteten mellan delstaterna i fråga om boende och annat stöd. FN:s flyktingkommissarie pekar på asylsökandes mycket begränsade möjligheter till arbete och rekommenderar fullt tillträde till arbetsmarknaden även under pågående asylprocess. Inom civilsamhället uttrycks en oro att personer som har fått avslag på asylansökan alltför ofta och länge sätts i förvar i väntan på att återsändas, och därtill återsänds till länder där de riskerar att bli utsatta för olika typer av illabehandling.

Regeringen har genomfört ett antal åtgärder för att förbättra mottagande och integration av migranter sedan 2015, inklusive utbildning i språk, rättsstatens principer och värderingar, liksom arbetsmarknadsåtgärder. En handlingsplan från 2010 ger vägledning för detta arbete.

Ett särskilt skyddssystem har skapats för att ta hand om ensamkommande flyktingbarn, vilket har välkomnats av FN:s kommitté för barnrättsfrågor som dock pekar på vissa fortsatta brister, inklusive att barn över 14 år i vissa fall kan hållas i förvar i upp till två månader. Alla barn, inklusive barn till flyktingar och asylsökande, har samma rättigheter avseende tillgång till utbildning. Österrike har inte anslutit sig till FN:s

globala migrationsramverk och motsätter sig obligatorisk omfördelning av asylsökande inom EU.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Skyddet mot diskriminering av personer med funktionsnedsättning baseras på grundlagens likhetsprincip och en särskild lag från 2005. 2017 förstärktes det rättsliga ramverket för personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden och ytterligare medel avsattes till åtgärder såsom högre lönesubventioner och fler lärlingsplatser.

En nationell handlingsplan för att stärka ställningen i samhället för personer med funktionsnedsättning antogs 2012 och har förlängts till 2021 under tiden som en ny handlingsplan för 2022-2030 utarbetas.

Enligt det statliga statistikinstitutet ansåg sig drygt 18 procent av befolkningen över 15 år ha något slags permanent funktionsnedsättning 2015. Den nationella ombudsmannafunktionen uppger att personer med funktionsnedsättningar diskrimineras på exempelvis arbetsmarknaden, och olika intresseorganisationer påpekar att situationen har förvärrats i och med coronapandemin.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Österrike

Wien är säte för en mängd FN-organ och regionala och internationella organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter. Nämnvärda är OSSE, EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA), FN:s organ mot brott och narkotika (UNODC) och *International Centre for Migration Policy Development* (ICMPD). Österrike är medlem av FN:s råd för mänskliga rättigheter 2019-2021 och var rådets ordförande 2020.

Regeringens demokratisatsning, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Österrike. Sveriges ambassad i Wien arbetar bland annat för att främja dialogen kring jämställdhets- och hbtqi-frågor i flera projekt.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (*International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR*) ratificerades år 1978. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1987 respektive år 1993.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, ICESCR*) ratificerades år 1978. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte undertecknats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (*International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination, ICERD*) ratificerades år 1972.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, CEDAW*) ratificerades år 1982. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2000.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, (*Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CAT*) ratificerades år 1987. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2012.

Konventionen om barnets rättigheter (*Convention on the Rights of the Child, CRC*) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om indragning av barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2002 respektive år 2004. Det fakultativa protokollet om barns talerätt har undertecknats men inte ratificerats.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD*) ratificerades år 2008. Det fakultativa protokollet ratificerades år 2008.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances*, ICED) ratificerades år 2012.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning (*Convention Relating to the Status of Refugees, 1951 Refugee Convention*) ratificerades år 1954. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1973.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen (*Rome Statute of the International Criminal Court*, ICC) ratificerades år 2000.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (*The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, ECHR), ratificerades år 1958.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (*Framework Convention for the protection of National Minorities*) ratificerades år 1998.

Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (*European Charter for Regional or Minority Languages*) ratificerades år 2001.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (*Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*) ratificerades år 2013.